

॥ भीष्म-स्तवराजः ॥

अध्यायः ४६

जनमेजय उवाच

शरतल्पे शयानस्तु भरतानां पितामहः।
कथमुत्सृष्टवान् देहं कं च योगमधारयत् ॥ १ ॥

वैशम्पायन उवाच

शृणुष्वावहितो राजञ्शुचिर्भूत्वा समाहितः।
भीष्मस्य कुरुशार्दूल देहोत्सर्गं महात्मनः ॥ २ ॥
प्रवृत्तमात्रे त्वयनमुत्तरेण दिवाकरे।
शुक्लपक्षस्य चाष्टम्यां माघमासस्य पार्थिव ॥ ३ ॥
प्राजापत्ये च नक्षत्रे मध्यं प्राप्ते दिवाकरे।
समावेशयदात्मानमात्मन्येव समाहितः ॥ ४ ॥
विकीर्णांशुरिवादित्यो भीष्मः शरशतैश्चितः।
शुशुभे परया लक्ष्म्या वृतो ब्राह्मणसत्तमैः ॥ ५ ॥
व्यासेन देवश्रवसा नारदेन सुरर्षिणा।
देवस्थानेन वात्स्येन तथाऽश्मकसुमन्तुना ॥ ६ ॥
तथा जैमिनिना चैव पैलेन च महात्मना।
शाण्डिल्यदेवलाभ्यां च मैत्रेयेण च धीमता ॥ ७ ॥
असितेन वसिष्ठेन कौशिकेन महात्मना।
हारीतलोमशाभ्यां च तथाऽऽत्रेयेण धीमता ॥ ८ ॥
बृहस्पतिश्च शुक्रश्च च्यवनश्च महामुनिः।
सनत्कुमारः कपिलो वामीकिस्तुम्बुरुः कुरुः ॥ ९ ॥
मौद्गल्यो भार्गवो रामस्तृणबिन्दुर्महामुनिः।
पिप्पलादोऽथ वायुश्च सवर्तः पुलहः कचः ॥ १० ॥

काश्यपश्च पुलस्त्यश्च क्रतुर्दक्षः पराशरः।
मरीचिरङ्गिराः काश्यो गौतमो गालवो मुनिः ॥ ११ ॥

धौम्यो विभाण्डो माण्डव्योधौम्रः कृष्णानुभौतिकः।
उलूकः परमो विप्रो मार्कण्डेयो महामुनिः।
भास्करिः पूरणः कृष्णः सूतः परमधार्मिकः ॥ १२ ॥

एतैश्चान्यैर्मुनिगणैर्महाभागैर्महात्मभिः।

श्रद्धादमशमोपेतैर्वृतश्चन्द्र इव ग्रहैः ॥ १३ ॥

भीष्मस्तु पुरुषव्याघ्रः कर्मणा मनसा गिरा।

शरतल्पगतः कृष्णं प्रदध्यौ प्राञ्जलिः शुचिः ॥ १४ ॥

स्वरेण हृष्टपुष्टेन तुष्टाव मधुसूदनम्।

योगेश्वरं पद्मनाभं विष्णुं जिष्णुं जगत्पतिम्।

अनादिनिधनं विष्णुमात्मयोनिं सनातनम् ॥ १५ ॥

कृताञ्जलिपुटो भूत्वा वाग्विदां प्रवरः प्रभुः।

भीष्मः परमधर्मात्मा वासुदेवमथास्तुवत् ॥ १६ ॥

भीष्म उवाच

आरिराधयिषुः कृष्णं वाचं जिगदिषामि याम्।

तया व्याससमासिन्या प्रीयतां पुरुषोत्तमः ॥ १७ ॥

शुचिं शुचिपदं हंसं तत्परं परमेष्ठिनम्।

युत्तवा सर्वात्मनाऽऽत्मानं तं प्रपद्ये प्रजापतिम् ॥ १८ ॥

अनाद्यन्तं परं ब्रह्म न देवा नर्षयो विदुः।

एकोऽयं वेद भगवान् धाता नारायणो हरिः ॥ १९ ॥

नारायणादृषिगणास्तथा सिद्धमहोरगाः।

देवा देवर्षयश्चैव यं विदुर्दुःखभेषजम् ॥ २० ॥

देवदानवगन्धर्वा यक्षराक्षसपन्नगाः।

यं न जानन्ति को ह्येष कुतो वा भगवानिति ॥ २१ ॥

यमाहुर्जगतः कोशं यस्मिंश्च निहिताः प्रजाः।

यस्मिँल्लोकाः स्फुरन्त्येते जाले शकुनयो यथा ॥ २२ ॥

यस्मिन् विश्वानि भूतानि तिष्ठन्ति च विशन्ति च।

गुणभूतानि भूतेशे सूत्रे मणिगणा इव ॥ २३ ॥

यं च विश्वस्य कर्तारं जगतस्तस्थुषां पतिम्।

वदन्ति जगतोऽध्यक्षमध्यात्मपरिचिन्तकाः ॥ २४ ॥

यस्मिन्नित्ये तते तन्तौ दृढे स्रगिव तिष्ठति।

सदसद् ग्रथितं विश्वं विश्वाङ्गे विश्वकर्मणि ॥ २५ ॥

हरि सहस्रशिरसं सहस्रचरणेक्षणम्।
सहस्रबाहुमकुटं सहस्रवदनोज्ज्वलम् ॥ २६ ॥

प्राहुर्नारायणं देवं यं विश्वस्य परायणम्।
अणीयसामणीयांसं स्थविष्ठं च स्थवीयसाम्।
गरीयसां गरिष्ठं च श्रेष्ठं च श्रेयसामपि ॥ २७ ॥

यं वाकेष्वनुवाकेषु निषत्सूपनिषत्सु च।
गृणन्ति सत्यकर्माणं सत्यं सत्येषु सामसु ॥ २८ ॥

चतुर्भिश्चतुरात्मानं सत्वस्थं सात्वतां पतिम्।
यं दिव्यैर्देवमर्चन्ति गुह्यैः परमनामभिः ॥ २९ ॥

यस्मिन्नित्यं तपस्तप्तं यदङ्गेष्वनुतिष्ठति।
सर्वात्मा सर्ववित् सर्वः सर्वज्ञः सर्वभावनः ॥ ३० ॥

यं देवं देवकी देवी वसुदेवादजीजनत्।
भौमस्य ब्रह्मणो गुप्त्यै दीप्तमग्निमिवारणिः ॥ ३१ ॥

यमनन्यो व्यपेताशीरात्मानं वीतकल्मषम्।
इष्टानन्त्याय गोविन्दं पश्यत्यात्मानमात्मनि ॥ ३२ ॥

अप्रतर्क्यमविज्ञेयं हरि नारायणं विभुम्।
अतिवाय्विन्द्रकर्माणमतिसूर्याग्नितेजसम्।
अतिबुद्धीन्द्रियात्मानं तं प्रपद्ये प्रजापतिम् ॥ ३३ ॥

पुराणे पुरुषं प्रोक्तं ब्रह्मप्रोक्तं युगादिषु।
क्षये सङ्कर्षणं प्रोक्तं तमुपास्यमुपास्महे ॥ ३४ ॥

यमेकं बहुधात्मानं प्रादुर्भूतमधोक्षजम्।
नान्यभक्ताः क्रियावन्तो यजन्ते सर्वकामदम् ॥ ३५ ॥

ऋतमेकाक्षरं ब्रह्म यत्तत्सदसतः परम्।
अनादिमध्यपर्यन्तं न देवा नर्षयो विदुः ॥ ३६ ॥

यं सुरासुरगन्धर्वाः सिद्धा ऋषिमहोरगाः।
प्रयता नित्यमर्चन्ति परमं सुखभेषजम् ॥ ३७ ॥

अनादिनिधनं देवमात्मयोनिं सनातनम्।
अप्रेक्ष्यमनभिज्ञेयं हरि नारायणं प्रभुम् ॥ ३८ ॥

॥ अथ भीष्मस्तवराजः ॥

हिरण्यवर्णं यं गर्भमदितिर्देत्यनाशनम्।

एकं द्वादशधा जज्ञे तस्मै सूर्यात्मने नमः ॥ ३९ ॥

शुक्ले देवान् पितॄन् कृष्णे तर्पयत्यमृतेन यः।

यश्च राजा द्विजातीनां तस्मै सोमात्मने नमः ॥ ४० ॥

हुताशनमुखैर्देवैर्धार्यते सकलं जगत्।

हविः प्रथमभोक्ता यस्तस्मै होत्रात्मने नमः ॥ ४१ ॥

महतस्तमसः पारे पुरुषं ह्यतितेजसम्।

यं ज्ञात्वा मृत्युमत्येति तस्मै ज्ञेयात्मने नमः ॥ ४२ ॥

यं बृहन्तं बृहत्युक्थे यमग्नौ यं महाध्वरे।

यं विप्रसङ्गा गायन्ति तस्मै वेदात्मने नमः ॥ ४३ ॥

पादाङ्गं सन्धिपर्वाणं स्वरव्यञ्जनभूषितम्।

यमाहुरक्षरं विप्रास्तस्मै वागात्मने नमः ॥ ४४ ॥

यज्ञाङ्गो यो वराहो वै भूत्वा गामुज्जहार ह।

लोकत्रयहितार्थाय तस्मै वीर्यात्मने नमः ॥ ४५ ॥

ऋग्यजुःसामधामानं दशार्धहविराकृतिम्।

यं सप्ततन्तुं तन्वन्ति तस्मै यज्ञात्मने नमः ॥ ४६ ॥

चतुर्भिश्च चतुर्भिश्च द्वाभ्यां पञ्चभिरेव च।

हूयते च पुनर्द्वाभ्यां तस्मै होमात्मने नमः ॥ ४७ ॥

यः सुपर्णो यजुर्नाम च्छन्दोगात्रस्त्रिवृच्छिराः।

रथन्तरबृहत्पक्षस्तस्मै स्तोत्रात्मने नमः ॥ ४८ ॥

यः सहस्रसवे सत्रे जज्ञे विश्वसृजामृषिः।

हिरण्यपक्षः शकुनिस्तस्मै ताक्ष्यात्मने नमः ॥ ४९ ॥

यश्चिनोति सतां सेतुमृतेनामृतयोनिना।

धर्मार्थव्यवहाराङ्गैस्तस्मै सत्यात्मने नमः ॥ ५० ॥

यं पृथग्धर्मचरणाः पृथग्धर्मफलैषिणः।

पृथग्धर्मैः समर्चन्ति तस्मै धर्मात्मने नमः ॥ ५१ ॥

यतः सर्वे प्रसूयन्ते ह्यनङ्गात्माङ्गदेहिनः।

उन्मादः सर्वभूतानां तस्मै कामात्मने नमः ॥ ५२ ॥

यं तं व्यक्तस्थमव्यक्तं विचिन्वन्ति महर्षयः।
 क्षेत्रे क्षेत्रज्ञमासीनं तस्मै क्षेत्रात्मने नमः ॥ ५३ ॥
 यं दृगात्मानमात्मस्थं वृतं षोडशभिर्गुणैः।
 प्राहुः सप्तदशंसाङ्ख्यास्तस्मै साङ्ख्यात्मने नमः ॥ ५४ ॥
 यं विनिद्रा जितश्वासाः सन्तुष्टाः संयतेन्द्रियाः।
 ज्योतिः पश्यन्ति युञ्जानास्तस्मै योगात्मने नमः ॥ ५५ ॥
 अपुण्यपुण्योपरमे यं पुनर्भवनिर्भयाः।
 शान्ताः सन्न्यासिनो यान्ति तस्मै मोक्षात्मने नमः ॥ ५६ ॥
 यस्याग्निरास्यं द्यौर्मूर्धा खं नाभिश्चरणौ क्षितिः।
 सूर्यश्चक्षुर्दिशः श्रोत्रं तस्मै लोकात्मने नमः ॥ ५७ ॥
 युगेष्वावर्तते योऽशौर्मासत्र्वयनहायनैः।
 सर्गप्रलययोः कर्ता तस्मै कालात्मने नमः ॥ ५८ ॥
 योऽसौ युगसहस्रान्ते प्रदीप्तार्चिर्विभावसुः।
 सम्भक्षयति भूतानि तस्मै घोरात्मने नमः ॥ ५९ ॥
 सम्भक्ष्य सर्वभूतानि कृत्वा चैकार्णवं जगत्।
 बालः स्वपिति यश्चैकस्तस्मै मायात्मने नमः ॥ ६० ॥
 सहस्रशिरसे तस्मै पुरुषायामितात्मने।
 चतुःसमुद्रपयसि योगनिद्रात्मने नमः ॥ ६१ ॥
 अजस्य नाभावध्येकं यस्मिन् विश्वं प्रतिष्ठितम्।
 पुष्करं पुष्कराक्षस्य तस्मै पद्मात्मने नमः ॥ ६२ ॥
 यस्य केशेषु जीमूता नद्यः सर्वाङ्गसन्धिषु।
 कुक्षौ समुद्राश्चत्वारस्तस्मै तोयात्मने नमः ॥ ६३ ॥
 यस्मात् सर्गाः प्रवर्तन्ते सर्गप्रलयविक्रियाः।
 यस्मिंश्चैव प्रलीयन्ते तस्मै हेत्वात्मने नमः ॥ ६४ ॥
 यो निषण्णो भवेद्रात्रौ दिवा भवति विष्ठितः।
 इष्टानिष्टस्य च द्रष्टा तस्मै द्रष्टात्मने नमः ॥ ६५ ॥
 अकार्यः सर्वकार्येषु धर्मकार्यार्थमुद्यतः।
 वैकुण्ठस्य हि तद्रूपं तस्मै कार्यात्मने नमः ॥ ६६ ॥

ब्रह्म वक्त्रं भुजौ क्षत्रं कृत्स्नमूरूदरं विशः।
पादौ यस्याऽऽश्रिताः शूद्रास्तस्मै वर्णात्मने नमः ॥ ६७ ॥

अन्नपानेन्धनमयो रसप्राणविवर्धनः।
यो धारयति भूतानि तस्मै प्राणात्मने नमः ॥ ६८ ॥

प्राणानां धारणार्थाय योऽन्नं भुङ्क्ते चतुर्विधम्।
अन्तर्भूतः पचत्यग्निस्तस्मै पाकात्मने नमः ॥ ६९ ॥

विषये वर्तमानानां यं तं वैषयिकैर्गुणैः।
प्राहुर्विषयगोप्तारं तस्मै गोप्त्रात्मने नमः ॥ ७० ॥

अप्रमेयशरीराय सर्वतो बुद्धिचक्षुषे।
अपारपरिमाणाय तस्मै दिव्यात्मने नमः ॥ ७१ ॥

परः कालात् परो यज्ञात् परः सदसतश्च यः।
अनादिरादिर्विश्वस्य तस्मै विश्वात्मने नमः ॥ ७२ ॥

वैद्युतो जाठरश्चैव पावकः शुचिरेव च।
दहनः सर्वभक्षाणां तस्मै वह्न्यात्मने नमः ॥ ७३ ॥

रसातलगतः श्रीमाननन्तो भगवान् प्रभुः।
जगद् धारयते योऽसौ तस्मै शेषात्मने नमः ॥ ७४ ॥

ज्वलनार्केन्दुताराणां ज्योतिषां दिव्यमूर्तिनाम्।
यस्तेजयति तेजांसि तस्मै तेजात्मने नमः ॥ ७५ ॥

आत्मज्ञानमिदं ज्ञानं ज्ञात्वा पञ्चस्ववस्थितम्।
यं ज्ञानेनाधिगच्छन्ति तस्मै ज्ञानात्मने नमः ॥ ७६ ॥

साङ्ख्यैर्योगैर्विनिश्चित्य साध्यैश्च परमर्षिभिः।
यस्य तु ज्ञायते तत्त्वं तस्मै गुह्यात्मने नमः ॥ ७७ ॥

जटिने दण्डिने नित्यं लम्बोदरशरीरिणे।
कमण्डलुनिषङ्गाय तस्मै ब्रह्मात्मने नमः ॥ ७८ ॥

शूलिने त्रिदशेशाय त्र्यम्बकाय महात्मने।
भस्मदिग्धोर्ध्वलिङ्गाय तस्मा रुद्रात्मने नमः ॥ ७९ ॥

चन्द्रार्धकृतशीर्षाय व्यालयज्ञोपवीतिने।
पिनाकशूलहस्ताय तस्मै उग्रात्मने नमः ॥ ८० ॥

यो जातो वसुदेवेन देवक्यां यदुनन्दनः।

शङ्खचक्रगदापाणिर्वासुदेवात्मने नमः ॥ ८१ ॥

शिरःकपालमालाय व्याघ्रचर्मनिवासिने।

भस्मदिग्धशरीराय तस्मै रुद्रात्मने नमः ॥ ८२ ॥

यो मोहयति भूतानि सर्वपाशानुबन्धनैः।

सर्वस्य रक्षणार्थाय तस्मै मोहात्मने नमः ॥ ८३ ॥

चैतन्यं सर्वतो नित्यं सर्वप्राणिहृदि स्थितम्।

सर्वातीततरं सूक्ष्मं तस्मै सूक्ष्मात्मने नमः ॥ ८४ ॥

पञ्चभूतात्मभूताय भूतादिनिधनाय च।

अक्रोधद्रोहमोहाय तस्मै शान्तात्मने नमः ॥ ८५ ॥

यस्मिन् सर्वं यतः सर्वं यः सर्वं सर्वतश्च यः।

यश्च सर्वमयो देवस्तस्मै सर्वात्मने नमः ॥ ८६ ॥

यः शेते क्षीरपर्यङ्के दिव्यनागविभूषिते।

फणासहस्ररचिते तस्मै निद्रात्मने नमः ॥ ८७ ॥

विश्वे च मरुतश्चैव रुद्रादित्याश्विनावपि।

वसवः सिद्धसाध्याश्च तस्मै देवात्मने नमः ॥ ८८ ॥

अव्यक्तं बुद्ध्यहङ्कारो मनोबुद्धीन्द्रियाणि च।

तन्मात्राणि विशेषाश्च तस्मै तत्त्वात्मने नमः ॥ ८९ ॥

भूतं भव्यं भविष्यच्च भूतादिप्रभवाव्ययः।

योऽग्रजः सर्वभूतानां तस्मै भूतात्मने नमः ॥ ९० ॥

यं हि सूक्ष्मं विचिन्वन्ति परं सूक्ष्मविदो जनाः।

सूक्ष्मात् सूक्ष्मं च यद् ब्रह्म तस्मै सूक्ष्मात्मने नमः ॥ ९१ ॥

मत्स्यो भूत्वा विरिञ्चाय येन वेदाः समाहृताः।

रसातलगतः शीघ्रं तस्मै मत्स्यात्मने नमः ॥ ९२ ॥

मन्दराद्रिर्धृतो येन प्राप्ते ह्यमृतमन्थने।

अतिकर्कशदेहाय तस्मै कूर्मात्मने नमः ॥ ९३ ॥

वाराहं रूपमास्थाय महीं सवनपर्वताम्।

उद्धरत्येकदंष्ट्रेण तस्मै क्रोडात्मने नमः ॥ ९४ ॥

नारसिंहवपुः कृत्वा सर्वलोकभयङ्करम्।
हिरण्यकशिपुं जघ्ने तस्मै सिंहात्मने नमः ॥ ९५ ॥

पिङ्गेक्षणसटं यस्य रूपं दंष्ट्रानखैर्युतम्।
दानवेन्द्रान्तकरणं तस्मै दृष्टात्मने नमः ॥ ९६ ॥

यं न देवा न गन्धर्वा न दैत्या न च दानवाः।
तत्त्वतो हि विजानन्ति तस्मै सूक्ष्मात्मने नमः ॥ ९७ ॥

वामनं रूपमास्थाय बलिं संयम्य मायया।
त्रैलोक्यं क्रान्तवान् यस्तु तस्मै क्रान्तात्मने नमः ॥ ९८ ॥

जमदग्निस्तु भूत्वा रामः शस्त्रभृतां वरः।
महीं निःक्षत्रियां चक्रे तस्मै रामात्मने नमः ॥ ९९ ॥

त्रिःसप्तकृत्वो यश्चैको धर्मे व्युत्क्रान्तिगौरवात्।
जघान क्षत्रियान् सङ्घे तस्मै क्रोधात्मने नमः ॥ १०० ॥

विभज्य पञ्चधाऽऽत्मानं वायुर्भूत्वा शरीरगः।
यश्चेष्टयति भूतानि तस्मै वाय्वात्मने नमः ॥ १०१ ॥

रामो दशिरथिर्भूत्वा पुलस्त्यकुलनन्दनम्।
जघान रावणं सङ्घे तस्मै क्षत्रात्मने नमः ॥ १०२ ॥

यो हली मुसली श्रीमानीलाम्बरधरः स्थितः।
रामाय रौहिणेयाय तस्मै भोगात्मने नमः ॥ १०३ ॥

शङ्खिने चक्रिणे नित्यं शार्ङ्गिणे पीतवाससे।
वनमालाधरायैव तस्मै कृष्णात्मने नमः ॥ १०४ ॥

वसुदेवसुतः श्रीमान् क्रीडितो नन्दगोकुले।
कंसस्य निधनार्थाय तस्मै क्रीडात्मने नमः ॥ १०५ ॥

वासुदेवत्वमागम्य यदोर्वशसमुद्भवः।
भूभारहरणं चक्रे तस्मै कृष्णात्मने नमः ॥ १०६ ॥

सारथ्यमर्जुनस्याऽऽजौ कुर्वन् गीतामृतं ददौ।
लोकत्रयोपकाराय तस्मै ब्रह्मात्मने नमः ॥ १०७ ॥

दानवांस्तु वशे कृत्वा पुनर्बुद्धत्वमागतः।
सर्गस्य रक्षणार्थाय तस्मै बुद्धात्मने नमः ॥ १०८ ॥

हनिष्यति कलौ प्राप्ते म्लेच्छांस्तुरगवाहनः।
 धर्मसंस्थापको यस्तु तस्मै कल्क्यात्मने नमः ॥ १०९ ॥
 तारान्वये कालनेमिं हत्वा दानवपुङ्गवम्।
 ददौ राज्यं महेन्द्राय तस्मै साङ्ख्यात्मने नमः ॥ ११० ॥
 यः सर्वप्राणिनां देहे साक्षिभूतो ह्यवस्थितः।
 अक्षरः क्षरमाणानां तस्मै साक्ष्यात्मने नमः ॥ १११ ॥
 नमोऽस्तु ते महादेव नमस्ते भक्तवत्सल।
 सुब्रह्मण्य नमस्तेऽस्तु प्रसीद परमेश्वर ॥ ११२ ॥
 अव्यक्तव्यक्तरूपेण व्याप्तं सर्वं त्वया विभो।
 नारायणं सहस्राक्षं सर्वलोकमहेश्वरम् ॥ ११३ ॥
 हिरण्यनाभं यज्ञाङ्गममृतं विश्वतोमुखम्।
 सर्वदा सर्वकार्येषु नास्ति तेषाममङ्गलम् ॥ ११४ ॥
 येषां हृदिस्थो देवेशो मङ्गलायतनं हरिः।
 मङ्गलं भगवान् विष्णुर्मङ्गलं मधुसूदनः ॥ ११५ ॥
 मङ्गलं पुण्डरीकाक्षो मङ्गलं गरुडध्वजः।
 विश्वकर्मन्त्रमस्तेऽस्तु विश्वात्मन् विश्वसम्भव ॥ ११६ ॥
 अपवर्गस्थभूतानां पञ्चानां परमास्थित।
 नमस्ते त्रिषु लोकेषु वमस्ते परतस्त्रिषु ॥ ११७ ॥
 नमस्ते दिक्षु सर्वासु त्वं हि सर्वपरायणम्।
 नमस्ते भगवन् विष्णो लोकानां प्रभवाम्यय ॥ ११८ ॥
 त्वं हि कर्ता हृषीकेशः संहर्ता चापराजितः।
 तेन पश्यामि ते दिव्यान् भावान् हि त्रिषु वर्त्मसु ॥ ११९ ॥
 तच्च पश्यामि तत्त्वेन यत्ते रूपं सनातनम्।
 दिवं ते शिरसा व्याप्तं पद्भ्यां देवी वसुन्धरा।
 विक्रमेण त्रयो लोकाः पुरुषोऽसि सनातनः ॥ १२० ॥
 दिशो भुजा रविश्चक्षुर्वीर्यं शुक्रः प्रतिष्ठितः।
 सप्तमार्गा निरुद्धास्ते वायोरमिततेजसः ॥ १२१ ॥
 व्यक्ताव्यक्तस्वरूपेण व्याप्तं सर्वं त्वया विभो।
 अव्यक्तं ब्राह्मणं रूपं व्यक्तमेतच्चराचरम् ॥ १२२ ॥

अतसीपुष्पसङ्काशं पीतवाससमच्युतम्।
ये नमस्यन्ति गोविन्दं न तेषां विद्यते भयम् ॥ १२३ ॥

एकोऽपि कृष्णस्य कृतः प्रणामो
दशाश्वमेधावभृथेन तुल्यः।
दशाश्वमेधी पुनरेति जन्म
कृष्णप्रणामी न पुनर्भवाय ॥ १२४ ॥

कृष्णव्रताः कृष्णमनुस्मरन्तो।
रात्रौ च कृष्णं पुनरुत्थिता ये ॥ १२५ ॥

ते कृष्णदेहाः प्रविशन्ति कृष्णम् आज्यं यथा मन्त्रहुतं हुताशे

नमो नरकसन्त्रासरक्षामण्डलकारिणे।
संसारनिम्नगावर्ततरिकाष्ठाय विष्णवे ॥ १२६ ॥

नमो ब्रह्मण्यदेवाय गोब्राह्मणहिताय च।
जगद्धिताय कृष्णाय गोविन्दाय नमो नमः ॥ १२७ ॥

प्राणकान्तारपाथेयं संसारोच्छेदभेषजम्।
दुःखशोकपरित्राणं हरिरित्यक्षरद्वयम् ॥ १२८ ॥

नारायणपरं ब्रह्म नारायणपरं तपः।
नारायणपरं सत्यं नारायणपरं परम् ॥ १२९ ॥

यथा विष्णुमयं सत्यं यथा विष्णुमयं हविः।
तथा विष्णुमयं सर्वं पाप्मा मे नश्यतां तथा ॥ १३० ॥

तस्य यज्ञवराहस्य विष्णोरमिततेजसः।
प्रणामं येऽपि कुर्वन्ति तेषामपि नमो नमः ॥ १३१ ॥

त्वां प्रपन्नाय भक्ताय गतिमिष्टां जिगीषवे।
यच्छ्रेयः पुण्डरीकाक्ष तद्ध्यायस्व सुरोत्तम ॥ १३२ ॥

इति विद्यातपोयोनिरयोनिर्विष्णुरीडितः।
वाग्यज्ञेनार्चितो देवः प्रीयतां मे जनार्दनः ॥ १३३ ॥

वैशम्पायन उवाच

एतावदुक्त्वा वचनं भीष्मस्तद्रतमानसः।
नम इत्येव कृष्णाय प्रणाममकरोत् तदा ॥ १३४ ॥

तस्मिन्नुपरते वाक्ये ततस्ते ब्रह्मवादिनः।
 भीष्मं वाग्भिर्बाष्पगलास्तमानर्चुर्महाद्युतिम् ॥ १३५ ॥
 तेऽस्तुवन्तश्च विप्रेन्द्राः केशवं पुरुषोत्तमम्।
 भीष्मं च शनकैः सर्वे प्रशशंसुः पुनः पुनः ॥ १३६ ॥
 अधिगम्य तु योगेन भक्तिं भीष्मस्य माधवः।
 त्रैलोक्यदर्शनं ज्ञानं दिव्यं दत्त्वा ययौ हरिः ॥ १३७ ॥
 विदित्वा भक्तियोगं तं भीष्मस्य पुरुषोत्तमः।
 सहस्रोत्थाय तं हृष्टो यानमेवान्वपद्यत ॥ १३८ ॥
 केशवः सात्यकिश्चैव रथेनकेन जग्मतुः।
 अपरेण महात्मानौ युधिष्ठिरधनञ्जयौ ॥ १३९ ॥
 भीमसेनो यमौ चोभौ रथमेकं समास्थिताः।
 कृपो युयुत्सुः सूतश्च सञ्जयश्चापरं रथम् ॥ १४० ॥
 ते रथैर्नगराकारैः प्रयाताः पुरुषर्षभाः।
 नेमिघोषेण महता कम्पयन्ते वसुन्धराम् ॥ १४१ ॥
 ततो गिरः पुरुषवरस्तवेरितान्
 द्विजेरिताः पथिषु मनाक् स शुश्रुवे।
 कृताञ्जलिं प्रणतमथापरं जनं
 स केशिहा मुदितमनास्थनन्दत ॥ १४२ ॥
 इति स्मरन् पठति च शार्ङ्गधन्वनः
 शृणोतु वा यदुकुलनन्दनस्तवम्।
 स चक्रभृत् प्रतिहतसर्वकिल्बिषो
 जनार्दनं प्रविशति देहसङ्क्षये ॥ १४३ ॥
 यं योगिनः प्राणवियोगकाले
 यत्नेन चित्ते विनिवेशयन्ति।
 स तं पुरस्ताद्धरिमीक्षमाणः
 प्राणाञ्जहौ प्राप्तफलो हि भीष्मः ॥ १४४ ॥
 स्तवराजः समाप्तोऽयं विष्णोरद्भुतकर्मणः।
 गाङ्गेयेन पुरा गीतो महापातकनाशनः ॥ १४५ ॥

इमं नरः स्तवराजं मुमुक्षुः
 पठञ्शुचिः कलुषितकल्मषापहम्।
 अतीत्य लोकान् मलिनः समागतान्
 पदं स गच्छत्यमृतं महात्मनः ॥ १४६ ॥
 ॥ इति श्रीमन्महाभारते शान्तिपर्वणि राजधर्मपर्वणि षड्वारिशोऽध्यायः ॥

This stotra can be accessed in multiple scripts at:

http://stotrasamhita.net/wiki/Bhishma_Stavaraja.

 generated on **February 22, 2026**

Downloaded from <http://stotrasamhita.github.io> | StotraSamhita | [Credits](#)